

VLIV VENKOVNÍ VÝUKY NA ENVIRONMENTÁLNÍ SENZITIVITU ŽÁKŮ ZŠ

NÁVRH DISERTAČNÍHO PROJEKTU

DOKTORAND: MGR. TEREZA STREJČKOVÁ

ŠKOLITEL: PHDR. ROMAN KROUFEK, PH.D.

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Pedagogická fakulta

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

- Pojem venkovní výuka zahrnuje řadu typů organizovaného vyučování realizovaného ve venkovním prostředí (Rickinson et al., 2004).
- Cílem – „rozvinout a prohloubit vztah žáků k místům v krajině, umožnit jim učit se ve venkovním, reálném prostředí a zvýšit tak smysluplnost a propojenost informací školního kurikula“. (Kříž et al., 2016; in Činčera et al., 2017, s. 45).
- S venkovní výukou přichází lepší výsledky vzdělávání a vyšší zájem o učení. Žáci dokážou být delší dobu soustředění, dochází ke zlepšení jejich chování a ke snížení kázeňských problémů. Přínosem je také rozvoj životních dovedností, probuzení žáků ohrožených neúspěchem, vyšší spokojenost a motivace učitelů a pro naši práci především lepší postoje k životnímu prostředí (Daniš, 2016).
- Mladší školní věk je nejvýznamnějším obdobím v životě člověka pro vytvoření vztahu k přírodě. Jedná se o kritické období pro rozvoj tohoto vztahu a citu pro zkoumání přírody (Kellert, 2002).

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

- Podstatným faktorem pro formování vztahu dítěte k přírodě je bezesporu kontakt s ní samotnou. Výzkumy v oblasti dopadu kontaktu s přírodou v dětství se dělí na dvě oblasti:
 - První reprezentuje například Křepelková (2015), která se v rámci rešerše (např. Evans et al., 2007; Cheng & Monroe, 2012; Zhang, Goodale & Chen, 2014) i následného výzkumu věnovala **vlivu kontaktu s přírodou v dětství na následné ukazatele v dospělosti**. Jedním z důležitých závěrů je doložený význam kontaktu s přírodou v dětství pro rozvoj odpovědného environmentálního jednání v dospělosti (Křepelková, Krajhanzl & Kroufek, 2020). Tento závěr potvrzují také další výzkumy (Kahn & Kellert, 2002; srov. Mayer & Frantz, 2004).
 - Druhou skupinou jsou výzkumy, které zjišťují **okamžitý dopad aktivit v přírodě na vybrané ukazatele, většinou segmenty environmentální gramotnosti**. Evans (2007) provedl výzkum u dětí, které se účastnily týdenního kurzu učení v přírodě. Zjistil významnou změnu v postojích k životnímu prostředí před a po účasti na tomto kurzu, avšak změnu environmentálního chování nezaznamenal. Za limitující faktor vnímá nedostatek času k zaznamenání změn v chování a jako námět pro další zkoumání uvádí větší časovou dotaci pro venkovní učení. Také Cheng a Monroe (2012) poukazují na významnou korelaci mezi pozitivním přístupem k přírodě a přírodou v blízkosti bydliště. Ve venkovním učení spatřují příležitost pro děti, které z různých důvodů nemají možnost kontaktu s přírodou.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

- Český projekt Venkovní učení (Činčera & Pořízová, 2018) si určil za cílové oblasti mimo jiné vztah k místu a environmentální postoje a hodnoty. Dle výsledků výzkumu žáci reflektovali emočně silné zážitky z přírody, ale nedošlo k výraznějšímu posílení vztahu k přírodě. Jako jeden z možných důvodů uvádí vysokou vstupní hodnotou v pretestu. I přes nedoložení tohoto vlivu považují Činčera et al. (2019) venkovní učení jako způsob, jak cílit na vztah k přírodě a místu, ve kterém žáci žijí.
- Velká část uvedených (i dalších) výzkumů je věnována evaluaci krátkodobých venkovních programů, u kterých je navíc ne vždy vhodně formulován rámec a cíl (srov. Činčera et al., 2020).
- Evaluace dopadů venkovní výuky ve formálním vzdělávání v tomto směru dosud zpracována není.

DISERTAČNÍ PROJEKT A JEHO CÍLE

- zaměřen na zjišťování dopadu venkovní výuky na vybrané ukazatele environmentální gramotnosti (segmenty představující stěžejní cíle environmentální výchovy na I. stupni ZŠ)
- důraz kladen především na environmentální senzitivitu
- cíle disertačního projektu:
 - vytvořit nástroj pro zkoumání environmentální senzitivity u žáků na I. stupni základní školy
 - zjistit úroveň předem definovaných aspektů environmentální gramotnosti žáků na vybraných základních školách
 - srovnat rozdíly mezi žáky, u nichž probíhala venkovní výuka s kontrolní skupinou, u které výuka probíhala klasickým způsobem
 - navrhnout doporučení pro praxi, která by pomáhala posílit environmentální senzitivitu a odpovědné environmentální jednání žáků

METODIKA

- výzkum bude mít podobu pedagogického experimentu s využitím experimentální a kontrolní skupiny
- využití pretestu, posttestu a 2. posttestu s výrazným odstupem
- Výzkumný soubor:
 - žáci ZŠ s klasickým vyučováním – 4. a 5. třída (200 respondentů)
 - žáci ZŠ s venkovním vyučováním – 4. a 5. třída (200 respondentů)
 - učitelé těchto tříd

METODA VÝZKUMU

- sběr dat na 8–10 základních školách (1. stupeň)
- výuka bude v každé škole probíhat různě, a to buď pravidelně (jednou týdně celý den všechny předměty) nebo pouze blokově v rámci projektů či jednoho předmětu po dobu minimálně jednoho až dvou let
- Data budou získávána prostřednictvím:
 1. **dotazníku sestávajícího ze tří segmentů:**
 - environmentální senzitivita (zkoumán vztah mezi způsobem výuky (venkovní/klasická) a vztahem k přírodě)
 - proenvironmentální jednání (zkoumán vztah mezi způsobem výuky (venkovní/klasická) a proenvironmentálním jednáním žáků)
 - úroveň vybraných kompetencí (zkoumán vztah mezi způsobem výuky (venkovní/klasická) a úrovní vybraných kompetencí)
 2. **rozhovorů s pedagogy ZŠ**
 - rozhovory týkající se postojů učitelů k venkovní výuce
- smíšený design výzkumu – důraz kladen především na vztah žáků k přírodě a úroveň vybraných kompetencí v závislosti na způsobu výuky

ZDROJE

- Bělecký, Z. (2007). *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický, Praha.
- Činčera, J., & Holec, J. (2016). Terénní výuka ve formálním vzdělávání. *Envigogika*, 11(2). <https://doi.org/10.14712/18023061.533>
- Činčera, J. & Pořizová, K. (2018). *Venkovní učení evaluační zpráva*. Masarykova univerzita Brno.
- Činčera, J., Králíček, I., Bílek, M. et al. (2019). *Metodický text pro studenty učitelství*. Gaudeamus.
- Činčera, J., Šimonová, P. & Křepelková, Š. (2017). *Analýza současného stavu naplňování klíčových kompetencí v oborech a průřezových tématech se vztahem k VUR*. Masarykova univerzita Katedra environmentálních studií.
- Činčera, J., Johnson, B., Kroufek, R., Kolenatý, M., & Šimonová, P. (2020). Frames in Outdoor Environmental Education Programs: What We Communicate and Why We Think It Matters. *Sustainability*, 12. <https://doi.org/10.3390/su12114451>
- Daniš, P. (2016). *Děti venku v přírodě: ohrožený druh? – Ministerstvo životního prostředí*, Praha.
- Daniš, P. (2018). *Tajemství školy za školou: Proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků. – Ministerstvo životního prostředí*, Praha.
- Evans, G. W. et al. (2007). *Young Children's Environmental Attitudes and Behaviors*. *Environment and Behavior*. vol. 39, no. 5, p. 635–658.
- Finger, M. (1994). *From Knowledge to Action? Exploring the Relationships between Environmental Experiences, learning, and behavior*. *Journal of Social Issues* 50(3), 141–160.
- Chawla, L. (1998). *Significant life Experiences Revisited: A Review of Research on Sources of Environmental Sensitivity*. *The Journal of Environmental Education* 29(3), 11-21.
- Cheng, J. C. H. & Monroe, M. C. (2012). *Connection to Nature: Children's Affective Attitude Toward Nature*. *Environment and Behavior*. vol. 44, no. 1, p. 31–49.
- Kellert, S. R. (2002). *Experiencing Nature: Affective, Cognitive, and Evaluative Development in Children*. In Kahn, P. H. Jr. & Kellert, S. R. *Children and Nature: Psychological, Sociocultural and Evolutionary Investigations*. Cambridge (Massachusetts), London (England): The MIT Press.
- Krajhanzl, J. (2012). *Děti a příroda: Období dětského vývoje z hlediska environmentální výchovy*. In: Máchal, A., Nováčková, H. & Sobotová, L. (eds.) *Úvod do environmentální výchovy a globální rozvojové výchovy: soubor učebních textů*. Brno: Lipka.
- Křepelková, Š. (2015). *Vazba mezi kontaktem s přírodou v dětství a chováním k životnímu prostředí v dospělosti*. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií, Brno.
- Křepelková, Š., Krajhanzl, J., & Kroufek, R. (2020). The Influence of interaction with nature in childhood on future pro-environmental behavior. *Journal of Baltic Science Education*, on review.
- Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada).
- Mayer, F., & Frantz, C. (2004). *The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature*. *Journal of Environmental Psychology*, 24, 503-515.
- Rickinson, M., Dillon, J., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D., & Benefield, P. (2004). *A review of Research on Outdoor Learning*. Field Studies Council.
- Tanner, T. (1980). *Significant life Experiences: A New Research Area in Environmental Education*. *Journal of Environmental Education* 11(4), 20-24.
- Wells, N. M., & Lekies, K. S. (2006). *Nature and the life course: Pathways from childhood nature experiences to adult environmentalism*. *Children, Youth and Environments* 16(1).
- Zhang, W., Goodale, E. & Chen, J. (2014). *How contact with nature affects children's biophilia, biophobia and conservation attitude in China*. *Biological Conservation*. vol. 177, p. 109–116.

DĚKUJI ZA POZORNOST.

